

Тетяна Портнова

План спецкурсу: ІСТОРИЧНА УРБАНІСТИКА

Лекція 1 Історична урбаністика як дослідницький напрямок. Між регіональною історією, локальною історією і краєзнавством.

Предмет і завдання курсу. “Місто” чи “міста” – пошук дефініції. Ознаки міста. Важливість міждисциплінарного підходу. Зародження урбаністики: М.Вебер “Місто” (1905), Г.Зіммель, К. Бюхер, А. Вебер “Великі міста, їхнє суспільне і економічне значення”, чиказька школа 20 – 40-х рр. ХХ ст. (Л. Вірт, Р. Парк) Специфіка історичної урбаністики. Історія міста як його біографія. Соціально – контекстуальний підхід – місто як складник ширшої системи. Історіографічна традиція української урбаністики і сучасні тенденції її розвитку.

Література:

Місто // Енциклопедія українознавства: Словникова частина. –Т. 4. – Львів. 1994. – С. 1585 – 1596.

Репина Л. Город, общество, цивилизация: историческая урбанистика в поисках синтеза // Город как социокультурное явление исторического процесса. - М., 1995. - С.32-38.

Верменич В.Я. Історичне місто як об’єкт регіональних досліджень // Історія України: маловідомі імена, події, факти. – К., 2000. – Вип. 10. – С. 73 – 87.

Гіденс Е. Соціологія. – К., 1999. – 544 – 577.

Лекція 2 Місто і село: досліджувати разом чи окремо?

Взаємодія міста і села: протистояння, експлуатація, симбіотичний синтез? Критерії розрізнення типів поселення: особливості занять, демографічна щільність, соціальна структура, спосіб життя, правові і адміністративні функції міста і села в різні історичні періоди. Від

суцільності до диференціації і від диференціації до інтеграції міста і села у XVIII – XX ст. (Б. Миронов) Питання культурної взаємодії міста і села. Образи міста у сільській культурі і села у міській. Яскравий зразок стосунків міста і села: селянські війни і голод 1932 – 1933 як ціна індустріалізації. Традиція протиставлення міста і села в українській літературі і історіографії та її витoki.

Література:

Миронов Б.Н. Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX в.) – Генезис личности, демократической семьи, гражданского общества и правового государства. – Т. 1. – СПб, 1999. – С. 282 – 357.

Тарасова О. Город и деревня: теоретические парадоксы цивилизационного развития // Соціологія міста: наукові проблеми та соціальні технології. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 220 – 223.

Межевич М. Социальное развитие и город: философские и социологические аспекты. – М., 1979. – С. 4 – 56.

Лекція 3 Домодерне місто

Теорії появи міста. Давні і середньовічні міста: демографічні показники, соціальна структура, правове становище, функції, спосіб життя. Проблема специфіки розвитку “західних” і “східних” міст. Українські середньовічні міста: стан вивченості, тенденції розгляду

Література:

Город в средневековой цивилизации Западной Европы. – М., 1999. – Т. 1. – Феномен средневекового урбанизма. – С. 3 – 14.

Карліна О. Роль міста в аграрному суспільстві: деякі аспекти проблеми // На службі Клію. Збірник праць на пошану Л. Винара. –Київ - Нью – Йорк – Торонто – Париж – Львів, 2000. – С. 493 – 501.

Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм XV – XVII ст. – К., 1995. – Т.1 Структура повсякденності: можливе і неможливе. – С. 410 - 481

Городская культура. Средневековье и начало нового времени. – М., 1986. – С. 1 – 43.

Сас П. Феодалные города Украины в конце XV – 60 – х годах XVI в. – К., 1989. - вступ і висновки.

Швыдько Г. Социально – экономическое развитие городов Украины в XVI – XVIII вв. – Днепропетровск, 1979.

Лекція 4 Модерне місто як об'єкт дослідження

Поняття модерного міста та його ознаки. Місто як динамічний фактор модернізації і основний споживач її здобутків. Світові тенденції урбанізації у XIX ст. Місто XIX ст. – це місто перенаселене. Принади і проблеми великого міста: від розвитку культурних інституцій до небаченої злочинності. Специфіка теренів України: парадокси української модернізації.

Література:

Зиммель Г. Великі міста і духовне життя // Незалежний культурологічний часопис “І”. – 2003. - № 29: Геній місця. Leopoldis. Львів. Lemberg. Lwow. – С. 315 – 325.

Кук Ф. Модерн, постмодерн і місто // Незалежний культурологічний часопис “І”. – 2003. - № 29: Геній місця. Leopoldis. Львів. Lemberg. Lwow. – С. 355 – 369.

Хобсбаум Э. Век капитала: 1848 – 1875. – РнД, 1999. – С. 291 – 287.

Herlihy P. Ukrainian Cities in the Nineteenth Century // Rethinking Ukainian History. – Edmonton, 1981. – P. 135 – 155.

Кошман Л.В. Город в общественно – культурной жизни // Очерки русской культуры XIX века. – М., 1998. – С. 12 – 73.

Лекція 5 Столиці і провінції в історичних дослідженнях

Пошук дефініцій: “провінційні міста”, “міста глибинки”, “локальні столиці”. Умовність понять центру і периферії. Теорії взаємодії центру і глибинки: експлуатація, культурна експансія, взаємовпливи. Сучасні підходи до вивчення провінційних міст.

Література:

Беленький И.Л. «Провинция» как предмет знания и переживания. Возможна ли «провинциология»? // Российская провинция: реалии культурной жизни. – Пенза, 1996. – Кн. 1. – С. 39 – 54.

Бухараев В.М. Провинциальный обыватель в конце XIX – начале XX вв.: между старым и новым // Социальная история: ежегодник. – М., 2000. – Вып. 3. – С. 19 – 33.

Бердова О.В. Городская интеллектуальная среда в Российской провинции конца XIX – начала XX века (на примере Костромы) // Диалог со временем. – М., 2003. – Вып. 10. – С. 185 – 206.

Козляков В.Н., Севастьянова А.А. Культурная среда провинциального города // Очерки русской культуры XIX века. – М., 1998. – С. 125 – 203.

Чорний Д. У тіні губернських центрів: тенденції розвитку міст української глибинки по початку XX ст. // Схід – Захід – Харків, 2004. – Вип. VI - С. 66 – 79.

Лекція 6 Місто реальне і уявне: роль міста в суспільній свідомості

Місто – дійсність і символ. Дві сфери міської семіотики – місто як простір і місто як ім'я. Образи міста в світовій культурі (ідеальна модель всесвіту, центр світу, прообраз небесного града, осердя цивілізації, “кам’яні джунгли”). Поняття міської міфології та класичні зразки її дослідження. Місто в художніх текстах.

Лотман Ю.М. Символика Петербурга // Лотман Ю.М. Семиосфера. – СПб, 2001. – С. 320 – 334.

Лотман Ю.М., Успенский Б.А. Отзвуки концепции «Москва – третий Рим» в идеологии Петра Великого // Художественный язык средневековья. – М., 1982. – С. 47 – 81.

Город и искусство: субъекты социокультурного диалога. – М., 1996.

Семінар 1 Катеринослав – Дніпропетровськ: зміна символічної презентації

Література:

Набиркин Н. Я. Сведения об историческом развитии Екатеринослава. – Екатеринослав: Типография бывш. Братства св. Владимира, 1910. – 18 с.

Екатеринославский юбилейный листок. - 9 мая 1787.– 1887.

Панченко А.М. “Потемкинская деревня” как культурный миф // Из истории русской культуры. - Т. 4. - М., 2000. - С. 685-701.

Кавун М.Е. Катеринослав – Дніпропетровськ: віхи історичного поступу // Грані. – 2001. - № 1. – С. 3 – 9.

Линднер Р. Превращение из “Южного Петербурга” в город предпринимателей: Екатеринослав и динамика символов // Гуманитарний журнал. – 2001. - № 3 – 4. – С. 36 – 46.

Лекція 7 Місто під час війн і революцій

Політична небезпека міст: тут починаються революції. Соціально далекий, але фізично близький сусід – місто як каталізатор соціальних антагонізмів. Історіографічні тенденції дослідження історії міст у 1905 – 1907 і 1917 рр., зокрема міст України.

Література:

Бодрийяр, Ж. Город и ненависть // Логос. – 1997. – №9. – С. 107–116.

Война и город. – Х., 1993.

Граціозі А. Війна і революція в Європі. 1905-1956 рр. - К., 2005. - С. 241-276.

Басара Г.Б. Українське провінційне місто як політичне та соціокультурне явище в добу Національно – демократичної революції (березень 1917 – квітень 1918 рр.) Автореф. дис. канд. іст. наук. – К., 2003.

Guthier S. Ukrainian Cities during the Revolution and the Interwar Era // Rethinking Ukrainian History. – Edmonton, 1981. – P. 156 – 179.

Лекція 8 Читати місто як мапу: дослідження міського простору

Підходи до вивчення міського простору. Місто як штучний ландшафт. Міська топоніміка як джерело з історії міста. Організація міського простору: центр і околиці та стратегії їхньої взаємодії. Міське районування і його історичні закономірності. Що про історію міста розповідають пам'ятники, культові споруди і цвинтарі.

Література:

Sennet R. Cialo I Kamień. Czlowiek i miasro w cywilizacji Zachodu. – Gdańsk, 1996

Джадт Т. «Места памяти» Пьера Нора: Чьи места? Чья память? // Ab imperio. - 2004. - № 1. - С. 44 – 71.

Эткинд А. Время сравнивать камни: Постреволюционная культура политической скорби в современной России // Ab Imperio. - 2004. - № 2. - С. 33 – 76.

Семинар 2 Топоніміка та історичні споруди Катеринослава – Дніпропетровська як свідчення про його минуле

Література:

Перелік старих і нових назв вулиць Катеринослава – Дніпропетровська // Дніпропетровськ: минуле і сучасне /Фоменко А., Чабан М., Лазебник В., Лізавенко Г., Голуб І. – Д.: Дніпрокнига, 2001. – С. 570 – 574.

Кавун М.Е. Топонімія м. Катеринослава – Дніпропетровська як дзеркало соціальних перетворень // Грані. – 2000. - № 3. – С. 50 – 54.

Яворницький Д. И. История города Екатеринослава. – 2-е изд. – Д.: Січ, 1996.

Лекція 9 Бути городянином: міське середовище і міська культура

“Міське повітря робить вільним”. Урбанізм як спосіб життя. Проблема сформованості стану городян на теренах Російської імперії: порівняння західноєвропейського бюргерства і посадських людей. Еволюція правового становища міського обивателя у XVII – XIX ст. Соціальна структура міста XIX – XX ст. Міщанський архетип та негативне уявлення про міщанство – джерела формування і побутування в свідомості. Проблема квазіурбанізації - “міські селяки”. Поняття міських субкультур та перспективи їхнього історичного вивчення.

Література:

Салариа Д., Макдональд Ф. Города, горожане и цивилизации. – М., 1994. – С. 16 – 50.

Коган Л.Б. Быть горожанами. – М., 1990.

Миронов Б.Н. Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX в.) – Генезис личности, демократической семьи, гражданского общества и правового государства. – Т. 1. – СПб, 1999. – С. 282 – 349.

Мережковский Д. Ещё два слова о мещанстве // Новое время . - 1994. - № 51. - С.43-45.

